

Obnova gozda danes, jutri *Forest Regeneration Today, Tomorrow*

Jošt JAKŠA¹

Izvleček:

Jakša, J.: Obnova gozda danes, jutri; *Gozdarski vestnik*; 75/2017, št. 4. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 0. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Načrtovanje obnove gozdov je ključni del trajnostnega in večnamenskega gospodarjenja z gozdom. V zadnjih dveh desetletjih se je slovensko gozdarstvo opiralo predvsem na naravno obnovo. Z vedno večjim obsegom naravnih ujm in poškodb zaradi škodljivih organizmov pa je potreba po obnovi s sajenjem vedno večja. Zato so izzivi pred gozdarji in drevesničarji ter raziskovalci, da bodo odločitve, ki dolgoročno vplivajo na naše gozdove, pravilne in racionalne.

Ključne besede: gozd, obnova gozda, sajenje, obnova s sajenjem, semenarstvo, drevesničarstvo

Abstract:

Jakša, J.: *Forest Regeneration Today, Tomorrow*; *Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry)*, 75/2017, vol 4. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 0. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

Planning forest restoration is a key part of sustainable and multiuse forest management. For the last two decades Slovenian forestry has supported itself primarily on natural regeneration. Increasing scope of natural disasters and damage due to harmful organisms requires increasing restoration planting. Therefore foresters, nurserymen, and researchers face challenges to make decisions, affecting our forests in the long term, which will be right and rational.

Key words: forest, forest regeneration, planting, restoration planting, seed trade, tree nursery trade

1 UVOD

Že v začetkih načrtnega gospodarjenja z gozdom se je načrtovanje obnove gozda pokazalo kot ključni element gospodarjenja z gozdom za trajnostno doseganje ciljev, ki jih je človeška družba postavljala pred gozdove. Zaradi kratkosti našega življenja je bilo sprva težko spoznati zakonitosti obnove posameznega drevesa pa tudi gozdnega ekosistema v celoti, ki imajo mnogo daljše življenjske cikle, kot je človeško življenje. Znanje o gozdu, drevesnih vrstah in obnovi gozdov se je neprestano povečevalo, potrebe družbe do gozdov so se spreminjale in v zadnjih desetletjih se spreminjajo še podnebje in s tem povezani vplivi na gozd. Vse skupaj terja od gozdarskih strokovnjakov, raziskovalcev, da se prilagajajo razmeram in v sodelovanju z lastniki gozdov nenehno iščejo pravilne in premišljene rešitve za načrtovanje obnove gozdov tako, da bomo našim potomcem predali gozdove, ki bodo lahko trajnostno izpolnjevali vse številčnejše zahteve, ki

jih prednje postavljajo družba in lastniki gozdov. Načrtovanje obnove s sajenjem – od določitve semenskih sestojev do zbiranja in hranjenja semena, vzgoje sadik in sajenja v gozd – je vse pomembnejši izziv, brez katerega si ne moremo zamišljati uspešne obnove gozdov in trajnostnega gospodarjenja z gozdovi v prihodnosti.

2 RAZPRAVA

Prvi začetki umetne obnove gozdov v Sloveniji segajo nekaj stoletij v preteklost in so se nanašali na takratno znanje o drevesih in gozdu kot celoti ter omejeni s tehničnimi zmožnostmi. To je bila predvsem setev. Z uvedbo načrtovanja v gozdovih in s tem tudi načrtne obnove se je takratna gozdarska stroka na Slovenskem navezovala predvsem na nemško šolo in obnovo s sajenjem

¹ J. J., univ. dipl. inž. gozd., Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Dunajska 22, SI-1000 Ljubljana, Slovenija. jost.jaksa@gov.si

smreke. Za tisti čas je bila odločitev razumljiva in razumna tako z vidika gozdarstva kot z vidika predelave in uporabe lesa in je bila v tistem času tudi uspešna. Tako kot na vseh področjih našega znanja se je znanje, potrebno za obnovo gozda, večalo, prav tako tehnične zmožnosti vzgoje sadik in predelave ter uporabe lesa. Iz obdobja, ko je obnova gozdov temeljila predvsem na eni drevesni vrsti, to je smreki in še to na obnovi s sajenjem, smo prišli v obdobje, ko je v Sloveniji obnova gozdov skoraj v celoti prepuščena usmerjenim naravnim procesom. V optimalnih razmerah, ko ni večjih stresov v rasti in razvoju gozdov, je naravna obnova zagotovo uspešna, racionalna in z vidika biotske pestrosti opravičljiva. A v življenju gozdov so se pojavile okoliščine, ki dodobra pretresajo tak razvoj. Večina motečih dejavnikov je povezanih s spreminjanjem podnebja, predvsem povečevanjem temperature ozračja in s tem povezanimi vse pogostejšimi naravnimi ujmami, ki povzročajo veliko površinske poškodbe naših gozdov. Pa ne le vremenske ujme, tu so tudi bolezni in škodljivci gozdnega drevja, ki povzročajo obsežne poškodbe in lokalno lahko pomenijo dobesedno opustošenje gozda. Ne pojavljajo se

le škodljivci in bolezni, ki jih že dolgo poznamo v naših gozdovih, pred vrati so zaradi podnebnih sprememb in globalizacije trgovine z rastlinami in lesom nove grožnje našim gozdovom, katerih razsežnosti sploh še ne poznamo. Po drugi strani podnebne spremembe terjajo veliko previdnost pri načrtovanju obnove, upoštevanje predvidevanj sprememb podnebja in odzive posamezne drevesne vrste oziroma gozdnih združb na prihajajoče spremembe. Obdobje, ko je obnova slovenskih gozdov temeljila skoraj izključno na naravni obnovi, je mimo. V slovenskih gozdovih so kot posledica obsežnih naravnih ujm, ki so poškodovale velike površine gozdov (slika 1), izjemno velike površine, potrebne načrtne obnove. Pojavile so se kalamitete škodljivcev gozdnega drevja in vse skupaj za seboj pušča obsežne ogolele površine. Ob takih dogodkih in obsegu poškodb načrtno gospodarjenje z gozdom ne more temeljiti zgolj na naravni obnovi. Gozdovi, ki so opustošeni zaradi naravnih ujm, ki so jih posekali zaradi bolezni in škodljivcev gozdnega drevja, ne morejo in ne smejo biti prepuščeni zgolj naravnim procesom obnove, ki trajajo leta in leta.

Slika 1: Vetrolom na Črnicu (foto: J. Jakša)

Za načrtno, trajnostno in večnamensko gospodarjenje z gozdovi je potrebno veliko znanja in dinamičnega prilagajanja razmeram, kombiniranja vseh mogočih ukrepov, možnosti. Obnova s sajenjem je zagotovo eden od ključnih ukrepov, da bomo lahko dosegali vse cilje, saj govorimo o večnamenskih gospodarskih gozdovih in ne o pragozdovih, kjer razvoj prepuščamo zgolj naravnim procesom. Žal smo v preteklosti zaradi prehoda na skoraj izključno naravno obnovo in tudi zaradi omejenih sredstev za financiranje in sofinanciranje vlaganj v gozdove zanemarjali semenarstvo in drevesničarstvo, ki sta bila v preteklosti v Sloveniji zelo razvita. Posledično sta semenarstvo in drevesničarstvo v gozdarstvu začela zamirati. Od nekdanj šestnajstih večjih drevesnic in več manjših lokalnih imamo v Sloveniji le še tri, ki se ukvarjajo z vzgojo sadik gozdnega drevja. Morda je skrajni čas, da v preteklosti pridobljeno znanje še ohranimo in ga nadgradimo z novim znanjem, potrebnim za uspešno semenarsko in drevesničarsko dejavnost v gozdarstvu.

Prišli smo do točke, ko se moramo opredeliti do mesta, vloge in potreb semenarstva in drevesničarstva v slovenskem gozdarstvu, saj spremenjene razmere od nas terjajo tehten premislek in hitra ter odločna dejanja. Odločitve in dejanja v gozdarstvu imajo dolgoročne posledice, napak ni mogoče popravljati čez noč. Pred nas so postavljeni izzivi, kako načrtovati obnovo gozdov, ki bo zagotavljala trajnost vseh funkcij gozdov tudi v prihodnje, trajnost v spremenjenih podnebnih razmerah. To ni le vprašanje, kako zagotoviti zadostno število sadik, to so vprašanja uvajanja novih tehnologij pri vzgoji sadik gozdnega drevja (vzgoja sadik v kontejnerjih) (slika 2), ključna so vprašanja obnove s primernimi drevesnimi vrstami, kdaj in kje bomo načrtovali naravno obnovo, kje in kdaj se bomo odločili za obnovo s sajenjem oziroma setvijo, kje bomo uporabljali kombinacijo obeh vrst obnove. Potem so še vprašanja, ali imamo dovolj možnosti za vzgojo sadik v obstoječih drevesnicah, ali se bo treba v okviru zakonskih možnosti odpreti tujemu trgu, vzgajati sadike iz našega semena v tujini. Pri tem se moramo zavedati, da je treba obnovo gozdov načrtovati za več let vnaprej, da si je treba zagotoviti ustrezen semenski material, zagotoviti kakovostne sadike primernih drevesnih

vrst, primerne provenience, primernih vzgojnih oblik. Semenarji in drevesničarji morajo poznati dolgoročne potrebe po semenu in sadikah, znani morajo biti pogoji poslovanja in imeti morajo zagotovljen odkup načrtovanih količin. Le gotovost odkupa in možnost načrtovanja vzgoje sadik jih bosta namreč vzpodbudila, da bodo vlagali v vzgojo sadik tudi do štiri leta vnaprej. Pri tem ne smemo pozabiti na raziskovalno dejavnost in na ustrezno kontrolo kakovosti ter izvora sadilnega materiala, da ne bi vnesli nekakovostnega ali celo neustreznega sadilnega materiala v gozd in ogrozili genetske prilagoditvene sposobnosti lokalnih populacij domorodnih drevesnih vrst. Posledično bi nastala neustrezna obnova gozdov in nenazadnje nenamenska poraba sredstev in dela, povezanega z obnovo gozdov. Vse to mora biti tesno povezano v trikotnik gozdarske operative, znanstvenoraziskovalnega dela in dela na področju gozdnega semenarstva in drevesničarstva. Mnogokrat povemo, kaj nam pomenijo gozdovi, kako smo ponosni nanje, a zavedati se moramo, da je treba za kakovostno delo z gozdovi zagotoviti ustrezna in stabilna sredstva

Slika 2: Kontejnerske sadike, fotografirane na Austrofomi (foto: J. Jakša).

v proračunu Republike Slovenije. To naj bi bila sredstva za delovanje javne gozdarske službe, nadzor in znanstvenoraziskovalno delo pa tudi sredstva za vlaganja v gozdove, ki je pri obnovi gozdov povezano predvsem s celotnim procesom zagotavljanja primerne sadilnega materiala in sredstev za zaščito obnovljenih površin. Seveda to ni izoliran proces, to je del celotnega procesa načrtnega gospodarjenja z gozdovi, izjemno zahtevnega in obsežnega procesa, ki mora celostno obravnavati celoten gozdni ekosistem, tako z njegovo rastlinsko kot živalsko komponento.

3 POVZETEK

V gozdarstvu so pred nami veliki izzivi. Naša dolžnost je, da bomo potomcem prepustili v upravljanje gozdove, ki bodo lahko trajnostno opravljali vse vloge, ki jih v celoti pričakujejo lastniki gozdov in družba. Ključ takšnega gospodarjenja z gozdom ima v rokah pravilno načrtovana obnova gozdov, ki mora biti lokalno uravnotežena kombinacija naravne obnove in obnove s sajenjem. Zaradi vse večjih vplivov podnebnih sprememb na gozdove, vse večjega obsega naravnih ujm, boleznin škodljivcev gozdnega drevja, kar se odraža v velikih, na golo posekanih površinah, je obnova s sajenjem ukrep, ki ga moramo obravnavati zelo resno, z vso odgovornostjo. Z zagotavljanjem sredstev za obnovo s sajenjem v ledeni ujmi leta

2014 poškodovanih gozdov, ki jih je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano zagotovilo kot namenska sredstva v okviru Programa razvoja podeželja, lahko celoten proces obnove gozdov s sajenjem ponovno zaženemo v mnogo večjem obsegu. V letih, ko bo trajal ukrep, bi ponovno vzpostavili slovensko semenarstvo in drevesničarstvo, ki bosta lahko delovala tudi, ko bodo po letu 2023 usahnila sredstva ukrepa. Priložnost zagona drevesničarske in semenarske dejavnosti je tudi v delovanju državnega podjetja Slovenski državni gozdovi, ki bo v prihodnosti lahko v okviru svoje dejavnosti prevzelo skrb za sadilni material za lastne potrebe, morda tudi za širše. Priložnost je tudi v ponovni vzpostavitvi manjših lokalnih drevesnic, katerih prednost je v lokalno vzgojenih sadikah in posledično manjšem šoku ob presaditvi, saj je sadika skoraj v celoti prilagojena na lokalne razmere. Na koncu je treba opozoriti, da ne smemo pozabiti na dolgoročno zagotavljanje stabilnih in zadostnih proračunskih sredstev za delovanje javne gozdarske službe, za vlaganje v gozdove ter za financiranje raziskovalne dejavnosti v domačem okolju, ki odkriva zakonitosti, lastnosti in posebnosti v slovenskih razmerah. Tako zagotavlja, da bosta obnova s sajenjem in kombinacija z naravno obnovo resnično prilagojena razmeram in potrebam slovenskega gozdarstva in slovenskih gozdov, na katere smo upravičeno tako ponosni.